

Małgorzata Skawińska

Od przestępstwa działania na szkodę spółki do "niegospodarności bezszkodowej" : problematyka przedmiotu ochrony prawnokarnej

Roczniki Administracji i Prawa 15/1, 173-184

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Artykuł przeglądowy

Review article

Data wpływu/Received: **28.02.2015**

Data recenzji/ Accepted: **07.03.2015**

Data publikacji/Published: **02.06.2015**

Źródła finansowania publikacji: środki własne Autora

Authors' Contribution:

(A) Study Design (projekt badania)

(B) Data Collection (zbieranie danych)

(C) Statistical Analysis (analiza statystyczna)

(D) **Data Interpretation (interpretacja danych)**

(E) Manuscript Preparation (redagowanie opracowania)

(F) **Literature Search (badania literaturowe)**

Małgorzata Skawińska¹

OD PRZESTĘPSTWA DZIAŁANIA NA SZKODĘ SPÓŁKI
DO „NIEGOSPODARNOŚCI BEZSZKODOWEJ”
– PROBLEMATYKA PRZEDMIOTU OCHRONY
PRAWNOKARNEJ

WSTĘP

Przestępstwo określane w doktrynie jako bezszkodowe przestępstwo nadużycia zaufania lub przestępstwo niegospodarności bezszkodowej², stypizowane w art. 296 § 1a kodeksu karnego, swymi korzeniami sięga do czasów dwudziestolecia międzywojennego. Do czasu wejścia w życie kodeksu spółek handlowych³ (dalej: k.s.h.), kwestie odpowiedzialności karnej za przestępstwo działania na szkodę spółki – przodka wyżej wskazanej

¹ mgr; Katedra Prawa Karnego na Wydziale Prawa i Administracji w Wyższej Szkole Prawa i Administracji Przemysł – Rzeszów.

² O pojęciu niegospodarności bezszkodowej por.: R. Zawłocki, *Nowe przestępstwo niegospodarności bezszkodowej z art. 296 § 1a Kodeksu karnego*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 18 www.monitorprawniczy.pl/index.php?mod=m_artykuly&cid=20&id=2990 [dostęp: 29.09.2015].

³ Ustawa z 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2000, nr 94, poz. 1037).

regulacji – regulował kodeks handlowy z 1934 roku⁴ (dalej: k.h.).

Przestępstwo działania na szkodę spółki, ujęte pierwotnie w art. 300 k.h. i 482 k.h.⁵, a następnie w art. 585 k.s.h., stało się przedmiotem znaczącej zmiany w 2011 roku⁶. Do czasu nowelizacji regulacja ta – mając elementarne znaczenie dla karnoprawnej ochrony obrotu gospodarczego – była jednocześnie źródłem szerokich sporów w doktrynie oraz w orzecznictwie zarówno prawa karnego, jak i handlowego. Przedmiotem dyskusji naukowej był szeroki wachlarz zagadnień, poczynając od przedmiotu ochrony karnoprawnej, poprzez znamiona określające czynność sprawczą, a kończąc na rozumieniu szkody. Również samo określenie charakteru tego przestępstwa jako materialnego, ewentualnie formalnego wywoływało spore kontrowersje. Sporo miejsca poświęcono również problematyce zakresu prawnokarnej ochrony, która na gruncie obowiązującej regulacji nabrała szczególnego znaczenia. Z uwagi na założone ramy niniejszego opracowania przedstawienie omawianego zagadnienia okazało się możliwe jedynie w zarysie, a postawiony problem niewątpliwie będzie przedmiotem głębszej analizy w rozprawie.

PRZEDMIOT OCHRONY PRZESTĘPSTWA DZIAŁANIA NA SZKODĘ SPÓŁKI POD RZĄDAMI KODEKSU HANDLOWEGO ORAZ NA GRUNCIE KODEKSU SPÓŁEK HANDLOWYCH

Zagadnienie przedmiotu ochrony przestępstwa działania na szkodę spółki, już pod rządami Kodeksu handlowego z 1934 roku, było przedmiotem szerokich rozważań w doktrynie, co miało swoją kontynuację na gruncie kolejnej regulacji. Nie budzi wątpliwości fakt, iż „problem ten ma nie tylko teoretyczne znaczenie, albowiem, jak trafnie wskazuje się w piśmiennictwie, dobro prawne stanowi podstawowe pojęcie w ramach zestawu typu czynu zabronionego, stanowiące punkt odniesienia wszystkich obiektywnych (przedmiotowych) i subiektywnych (podmiotowych) znamion czynu zabronionego”⁷. I. Andrejew, wskazując na doniosłą rolę przedmiotu ochrony, traktuje go jako pewne „wyobrażenie, które pozwala lepiej zrozumieć

⁴ Rozporządzenie Prezydenta RP z 27 czerwca 1934 r. – Kodeks handlowy (Dz.U. z 1934, nr 57, poz. 502).

⁵ O działaniu na szkodę spółki pod rządami Kodeksu handlowego zob. szerzej: M. Allerhand, *Kodeks handlowy z komentarzem*, Bielsko-Biała 1995; M. Allerhand, *Kodeks handlowy. Komentarz, cz. 3, Spółka akcyjna*, Bielsko-Biała 1991; J. Duży, „Szkoda” jako znamię przestępstwa z art. 585 kodeksu spółek handlowych (uwagi w kontekście odpowiedzialności karnej za działanie na szkodę spółek kapitałowych), „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 4, s. 78-95; J. Duży, *Wina sprawcy przestępstwa działania na szkodę spółek kapitałowych*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 12, s. 138; J. Giezek, P. Kardas, *Odpowiedzialność karna za działanie na szkodę spółki – o potrzebie zmian*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2011, nr 8, s.27-29; J. Giezek, P. Kardas, *Przepisy karne Kodeksu spółek handlowych*, Kraków 2003, s. 40-190; J. Giezek, D. Wnuk, *Odpowiedzialność cywilna i karna w spółkach prawa handlowego: komentarz i przegląd orzecznictwa*, Warszawa 1994, s. 85-99; O. Górniok, *Z problematyki przestępstw popełnionych w działalności spółek kapitałowych*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 4, s. 7-9; J. Namitkiewicz, *Kodeks handlowy: spółka z ograniczoną odpowiedzialnością: z komentarzem i skorowidzem rzeczowym*, Łódź 1999 s. 368-369; K. Sitkowska, T. Stępień, *Problematyka spółek ze szczególnym uwzględnieniem odpowiedzialności cywilnej i karnej*, el/Lex 2011; T. Sojka, *Kodeks handlowy. Komentarz według Maurycego Allerhanda i orzecznictwo Sądu Najwyższego*, Zielona Góra 1993, s. 210; L. Wilk, *Przestępstwo działania na szkodę spółki*, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 3, s. 66-81.

⁶ Ustawa z 9 czerwca 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011, nr 133, poz. 767).

⁷ J. Giezek, P. Kardas, *Przepisy karne...*, s. 76.

zespół znamion przestępstwa jako pewną całość, które pozwala odkryć myśl przewodnią przepisu karnego, cel, w jakim został wydany przez ustawodawcę⁸. Należy zgodzić się z poglądem K. Stefanowicza, według którego w przypadku wątpliwości co do kwalifikacji prawnej, to przedmiot ochrony stanowi podstawę wykładni⁹.

Rodzajowy przedmiot ochrony przestępstwa działania na szkodę spółki, choć ujmowany przez poszczególnych autorów w sposób zróżnicowany, w zasadzie był rozumiany w literaturze prawa karnego podobnie. Jedni definiowali go jako „prawidłowość obrotu gospodarczego oraz prawidłowość funkcjonowania w tym obrocie spółek prawa handlowego”¹⁰. W tym miejscu wskazać należy, iż szczególną uwagę poświęcano kwestii prawidłowego funkcjonowania spółek handlowych¹¹. W opinii J. Raglewskiego rodzajowym przedmiotem ochrony były „zasady prawidłowego funkcjonowania obrotu gospodarczego z perspektywy jego szczególnych uczestników, jakimi są spółki handlowe”¹². Analogiczne stanowisko prezentowali J. Giezek i P. Kardas, posługując się stwierdzeniem „prawidłowość funkcjonowania obrotu gospodarczego”, natomiast w odniesieniu do szczególnego przedmiotu ochrony wskazywali interes spółki oraz jej wspólników. Ponadto, za R. Zawłockim, wyróżniali wtórny przedmiot ochrony w postaci interesów wierzycieli (kontrahentów) spółki handlowej¹³. W kwestii rodzajowego przedmiotu ochrony przestępstwa działania na szkodę spółki głos zabrali również D. Czura-Kalinowska i R. Zawłocki, którzy wypowiedź warto przytoczyć *in extenso*: „Artykuł 585 k.s.h. chroni (...) podstawy obrotu gospodarczego w zakresie ogólnie rozumianego funkcjonowania spółek handlowych, jako podstawowych profesjonalnych uczestników tegoż obrotu. Chroni on w szczególności spółki handlowe przed niekorzystnymi zachowaniami osób zarządzających”¹⁴.

Na gruncie regulacji art. 585 k.s.h. indywidualny przedmiot karnoprawnej ochrony był rozumiany przez przedstawicieli doktryny prawa karnego w sposób zróżnicowany. Przez jednych utożsamiany był z szeroko pojętym interesem gospodarczym spółki – tak między innymi M. Sieradzka, R. Zawłocki, D. Czura-Kalinowska¹⁵. Podobne stanowisko prezentował Z.J. Roszewski, który w głosie do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 15 kwietnia 1999 roku wskazał jako indywidualny przedmiot ochrony „interes spółki jako odrębnej osoby prawnej”¹⁶. M. Sitkowska i T. Stępień obok interesu spółki podawali „interes jej

⁸ I. Andrejew, *Ustawowe znamiona przestępstwa*, Warszawa 1959, s. 95.

⁹ K. Stefanowicz, *Odpowiedzialność karna w związku z działalnością gospodarczą*, Warszawa 1992, s. 166.

¹⁰ J. Duży, *Przedmiot ochrony przestępstw działania na szkodę spółek handlowych*, „Przegląd Sądowy” 2001, nr 11-12, s. 112-113.

¹¹ A. Zientara, *Przestępstwo nadużycia zaufania z art. 296 kodeksu karnego*, el/Lex 2010.

¹² J. Raglewski, *Komentarz do przepisów karnych Kodeksu spółek handlowych*, el/Lex 2008.

¹³ J. Giezek, P. Kardas, *Przepisy karne...*, s. 78.

¹⁴ D. Czura-Kalinowska, R. Zawłocki, *Odpowiedzialność karna za działanie na szkodę spółki*, Warszawa 2006, s. 31-32.

¹⁵ W zakresie przedmiotu ochrony przepisu art. 585 k.s.h. zob. szerzej: D. Czura-Kalinowska, R. Zawłocki, *Odpowiedzialność karna...*, s. 30-42; J. Duży, *Przedmiot ochrony...*, s. 112-113; O. Górniok, *Jeszcze o przestępstwach nadużycia zaufania*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 10, s. 17; A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 585 k.s.h.*, el/Lex 2011; R.L. Kwaśnicki, R. Skiba, *Działanie na szkodę spółki sensu largo zależnej w świetle art. 585 k.s.h.*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2010, nr 1, s. 20; M. Sieradzka, *Przestępstwo działania na szkodę spółki handlowej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007, nr 2, s. 54; K. Stefanowicz, *Odpowiedzialność karna...*, s. 166.

¹⁶ Z.J. Roszewski, Głosa do uchwały SN z dnia 15.04.1999 r., I KZP 8/99, LEX Nr 22681.

ewentualnych wierzycieli¹⁷. Przedstawiciele powyższego stanowiska spotkali się jednak z zarzutem, że utożsamianie z przedmiotem ochrony art. 585 k.sh. dóbr innych podmiotów niż spółki handlowe prowadziło do poszukiwania przedmiotu ochrony poza przewidywany przepisem zakres ochrony, a w konsekwencji do wyjścia poza zakres typizacji¹⁸.

Zagadnienie przedmiotu ochrony przestępstwa działania na szkodę spółki handlowej było przedmiotem dyskusji nie tylko w literaturze, lecz również w orzecznictwie. Nad przedmiotową kwestią pochylił się Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 4 kwietnia 2000 roku, w którym wyraził pogląd, iż „przedmiotem ochrony przepisu art. 300 § 1 k.h. jest szeroko rozumiany interes gospodarczy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością obejmujący mienie spółki zarówno z punktu widzenia możliwości jego racjonalnego używania i wykorzystania dla celów gospodarczych (art. 158 § 1 k.h.), a w szczególności dla wypracowania czystego zysku (art. 191 § 1 k.h.), jak też z punktu widzenia ochrony uzasadnionych interesów majątkowych osób trzecich (wierzycieli)¹⁹. Warta przywołania jest – zdaniem autora – wypowiedź Sądu Apelacyjnego w Szczecinie, który w uzasadnieniu wyroku z dnia 15 kwietnia 2010 roku stwierdził, iż „przedmiotem (...) ochrony jest z jednej strony prawidłowość funkcjonowania spółki w obrocie, zwłaszcza gospodarczym, z drugiej zaś jej szeroko rozumiany interes gospodarczy obejmujący mienie spółki zarówno z punktu widzenia możliwości jego racjonalnego używania i wykorzystania dla celów gospodarczych, a w szczególności dla wypracowania czystego zysku (art. 191 k.s.h.), z trzeciej zaś strony uzasadnione interesy majątkowe osób trzecich (wierzycieli)²⁰.

W świetle powyższego, w mojej ocenie przychylić się należy do poglądu, iż za indywidualny przedmiot ochrony przestępstwa działania na szkodę spółki powinien zostać uznany interes gospodarczy konkretnej spółki, natomiast próby poszerzania pola penalizacji powinny spotkać się z dezaprobatą.

PRZEDMIOT CZYNNOŚCI WYKONAWCZEJ NA GRUNCIE ART. 300 I 482 K.H. ORAZ 585 K.S.H.

Powyższy – z konieczności niepełny przegląd stanowisk – pokazuje dość wyraźnie, iż to właśnie w szeroko pojętym interesie gospodarczym spółki doktryna upatrywała indywidualny przedmiot ochrony prawnokarnej. Dla uchwycenia różnicy co do zakresu tej ochrony konieczne staje się odniesienie do przedmiotu czynności wykonawczej na gruncie ww. przepisów.

Pod rządami kodeksu handlowego artykuł 300 k.h. chronił szeroko rozumiany interes gospodarczy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, natomiast artykuł 482 k.h., będący jego bliźniaczą regulacją, miał zastosowanie w stosunku do spółki akcyjnej. Tym samym spółka z ograniczoną odpowiedzialnością i spółka akcyjna były objęte karno-

¹⁷ K. Sitkowska, T. Stępień, *Problematyka spółek ...*, el/Lex 2011.

¹⁸ J. Duży, *Przedmiot ochrony przestępstw...*, s. 113.

¹⁹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4.04.2000 r., V KKN 20/00, el/Lex nr 50959.

²⁰ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 15.04.2010 r., II AKA 43/10, el/Lex Nr 843373.

prawną ochroną, począwszy od procesu ich tworzenia, poprzez etap funkcjonowania, skończywszy na fazie likwidacji, podczas gdy spółka jawna i spółka komandytowa – na gruncie kodeksu handlowego – były jej całkowicie pozbawione. Nie bez znaczenia pozostaje prezentowane w judykaturze stanowisko, zgodnie z którym popełnienie omawianego przestępstwa nie było możliwe przed wpisem spółek do odpowiedniego rejestru oraz po wydaniu prawomocnego postanowienia o ich wykreśleniu z rejestru²¹. Momenty te były uznawane za pewnego rodzaju cezurę czasową pozwalającą odpowiedzieć na pytanie dotyczące bytu spółki z prawnego punktu widzenia, a co za tym idzie – istnienia przedmiotu czynności wykonawczej. Przychylić się należy do stanowiska J. Giezka i D. Wnuka, którzy wskazywali, iż niemożliwe było mówić o szkodzie, „gdy do powstania spółki nie doszło ze względu na to, że w odpowiednim czasie nie zgłoszono jej do zarejestrowania”²². Inni autorzy, powołując się na koncepcję „spółki w stadium organizacji”, traktowali ją jako odrębny typ spółki prawa handlowego lub jako „ułamną” osobę prawną, będącą podmiotem praw i obowiązków. Pamiętać jednak należy, iż pod rządami kodeksu handlowego koncepcja „spółki w organizacji” była wyłącznie wytworem doktryny prawa handlowego i nie miała jeszcze wtedy odzwierciedlenia w obowiązujących regulacjach prawnych.

Wraz z wejściem w życie kodeksu spółek handlowych przedmiotem czynności wykonawczej typu czynu zabronionego, określonego w art. 585 k.s.h., stały się wszystkie podmioty posiadające status spółki handlowej²³. Zatem, zgodnie z wolą ustawodawcy, były to: spółka jawna, spółka partnerska, spółka komandytowa, spółka komandytowo-akcyjna, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością oraz spółka akcyjna. Podobnie jak na gruncie poprzednio obowiązujących regulacji, przyjmowano pewnego rodzaju cezurę czasową pozwalającą odpowiedzieć na pytanie dotyczące bytu spółki z prawnego punktu widzenia, a co za tym idzie – istnienia przedmiotu czynności wykonawczej. Zasadniczą różnicą było jednak to, iż art. 585 k.s.h. obejmował pełną ochroną obok okresu tworzenia, funkcjonowania spółki handlowej w obrocie gospodarczym i jej likwidacji, tzw. „fazę funkcjonowania spółki w stadium organizacji, czyli w okresie od zawarcia umowy do wpisania spółki do KRS”²⁴.

W świetle powyższego, jeszcze raz podkreślić należy, iż zakres ochrony prawnokarnej na gruncie omawianych regulacji był zasadniczo odmienny. W okresie obowiązywania kodeksu handlowego penalizacji poddane były wyłącznie czyny osób działających na szkodę spółek kapitałowych. Wydawać by się mogło, iż w kodeksie spółek handlowych problem ten został rozwiązany poprzez użycie określenia „spółka handlowa”, i tym samym roztoczenie ochrony na spółki osobowe. Tak się jednak nie stało. Przedmiotowa zmiana, choć wyeliminowała wątpliwości interpretacyjne, wprowadziła pewnego rodzaju niekonsekwencję. Wywołana ona została użyciem przez polskiego prawodawcę – w celu dookreślenia podmiotu przestępstwa działania na szkodę spółki – sformułowania „kto będąc członkiem zarządu, rady nadzorczej, komisji rewizyjnej”²⁵. Ustawodawca, nie dostrzegając różnicy w konstruk-

²¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29.06.2001 r., CZ 73/01, el/Lex nr 48408.

²² J. Giezek, D. Wnuk, *Odpowiedzialność cywilna i karna...*, s. 89.

²³ J. Raglewski, *Komentarz do przepisów karnych...*, el/Lex 2008.

²⁴ J. Giezek, P. Kardas, *Przepisy karne...*, s. 79.

²⁵ Ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2000, nr 94, poz. 1037, z późn. zm.).

cji poszczególnych spółek, spowodował, że zakres ochrony nie był jednolity w odniesieniu do wyżej wskazanych podmiotów. Wymienione w przepisie karnym organy nie występowały bowiem we wszystkich typach spółek. Dla przykładu wskazać należy, iż zarząd był (i jest) organem obligatoryjnym jedynie w spółkach kapitałowych, tj. w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością i w spółce akcyjnej. W spółce partnerskiej jego utworzenie jest fakultatywne i zależy od woli wspólników-partnerów, podczas gdy w spółce jawnej, komandytowej i komandytowo-akcyjnej organ ten nie występuje. W konsekwencji, przepis art. 585 k.s.h. w części, w której penalizował zachowania osób pełniących funkcję członków zarządu, komisji rewizyjnej czy rady nadzorczej, miał bardzo ograniczone zastosowanie w odniesieniu do spółek osobowych. Powszechnie komentowany był problem znacznego osłabienia ochrony tych spółek przed osobami, które nie będąc członkami zarządu, z uwagi na przypisany im zakres praw i obowiązków, w praktyce niejednokrotnie doprowadzały do narażenia spółki handlowej na szkodę²⁶.

PRZEDMIOT OCHRONY PRZESTĘPSTWA NIEGOSPODARNOŚCI BEZSZKODOWEJ

Kwestia prawnokarnej ochrony spółek handlowych, dedykowanej w czasie obowiązywania kodeksu spółek handlowych i kodeksu handlowego, w sposób nieuzasadniony – wyłącznie wybranym podmiotom, z uwagi na doniosły, wspólny głos doktryny i judykatury – stała się jednym z głównych problemów, rozważanych w ramach podjętych z początkiem 2011 roku prac ustawodawczych. Nie wchodząc szczegółowo w sam przebieg procesu legislacyjnego, związanego z nowelizacją przestępstwa działania na szkodę spółki, wskazać należy, iż w każdym z przygotowanych projektów ustawy problematyce tej poświęcono szczególną uwagę. Powyższe wyrażało się w dążeniu projektodawców do zapewnienia adekwatnej prawnokarnej ochrony wszystkim typom spółek prawa handlowego, w szczególności poprzez zniwelowanie dotychczas występujących różnic pomiędzy ochroną spółek osobowych i spółek kapitałowych.

Ustawodawca, mocą uchwalonej w dniu 9 czerwca 2011 roku ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw²⁷, doprowadził – w sposób istotny – do poszerzenia zakresu ochrony karnoprawnej. Niewątpliwie zrealizowany został postulat zrównania w tym obszarze spółek osobowych ze spółkami kapitałowymi. Nie powinien jednak umknąć uwadze fakt, iż polski prawodawca poszedł o krok dalej, albowiem ostatecznie odstępując od próby doprecyzowania znamion przestępstwa stypizowanego w art. 585 k.s.h., zdecydował się na wykreślenie ww. przepisu i wprowadzenie do kodeksu karnego w art. 296 § 1a k.k. nowego typu czynu zabronionego²⁸.

²⁶ A. Barczak, M. Barczak, *Działanie na szkodę spółki – zagadnienia wybrane*, „Prawo Spółek” 2008, nr 7-8, s. 52.

²⁷ Ustawa z 9 czerwca 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011, nr 133, poz. 767).

²⁸ Opinia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw autorstwa Naczelnej Rady Adwokackiej, <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna->

W konsekwencji dokonanej zmiany część dotychczasowych sporów w zakresie przedmiotu ochrony przestępstwa działania na szkodę spółki stała się nieaktualna. Ze względu na umieszczenie nowego typu czynu zabronionego w treści art. 296 k.k., a co za tym idzie – w rozdziale XXXVI kodeksu karnego, oczywiście się stało, iż interpretacja znamion nowego przestępstwa nie powinna odbywać się z pominięciem szerokiego *spectrum* wypowiedzi doktryny i judykatury dotyczących tak rodzajowego, jak i indywidualnego przedmiotu ochrony. Nie oznacza to natomiast, iż wszystkie tezy dyskusji prowadzonej na gruncie kodeksu spółek handlowych czy też jeszcze pod rządami kodeksu handlowego należy uznać za nieistotne i nieprzydatne. Wydaje się bowiem, iż choć pewne kontrowersje – decyzją prawodawcy – zostały jednoznacznie rozstrzygnięte, to w ich miejsce pojawiło się szereg nowych wątpliwości.

W świetle powyższego kwestią o elementarnym znaczeniu stała się odpowiedź na pytanie, czy przestępstwo niegospodarności bezszkodowej, a nawet szerzej – czy typy czynów zabronionych określone w art. 296 k.k. mają za zadanie chronić wyłącznie interesy uczestników obrotu gospodarczego, czy prawnokarną ochroną są również objęte podmioty w zakresie działalności niezwiązanej z obrotem profesjonalnym.

Opierając się na preferowanej w prawie karnym wykładni językowej (przy uwzględnieniu podstawowych założeń logiki formalnej) należałoby powiedzieć, iż ustawodawca, decydując się na użycie alternatywy łącznej, w sposób wyraźny opowiedział się za możliwością zastosowania ww. regulacji tak wobec osób, których mocodawcą jest uczestnik obrotu gospodarczego, jak i wobec osób niespełniających tego wymogu. Zgodnie z literalnym brzmieniem art. 296 § 1 k.k. podmiotem przestępstwa nadużycia zaufania może być ten, „kto, będąc obowiązany na podstawie przepisu ustawy, decyzji właściwego organu lub umowy do zajmowania się sprawami majątkowymi lub [podkreśl. – M.S.] działalnością gospodarczą osoby fizycznej, prawnej albo jednostki organizacyjnej nie mającej osobowości prawnej”²⁹. Użyta alternatywa łączna w postaci spójnika „lub” prowadzi do konstatacji, iż do odpowiedzialności karnej na podstawie art. 296 k.k. może być pociągnięty zarówno ten, kto był obowiązany do zajmowania się sprawami majątkowymi³⁰, jak i ten, kto był obowiązany do zajmowania się działalnością gospodarczą. Nie wymaga w tym miejscu szerszego uzasadnienia stwierdzenie, iż zajmowanie się sprawami majątkowymi nie zawsze musi mieć związek z prowadzeniem działalności gospodarczej, natomiast jedynie w celu zasygnalizowania wskazać należy, iż pojęcie działalności gospodarczej nie we wszystkich gałęziach prawa rozumiane jest w sposób jednolity.

W takim stanie rzeczy konieczne wydaje się postawienie pytania, jaki cel przyświecał legislatorowi w momencie podejmowania decyzji o umieszczeniu analizowanej regulacji w rozdziale kodeksu karnego zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu”. Mając na uwadze zasadę racjonalnego ustawodawcy, przyjąć bowiem należy,

prawa-karnego-2009-2013/opinie-komisji-kodyfikacyjnej-prawa-karnego [dostęp: 29.09.2015].

²⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997, nr 88, poz. 553, z późn. zm.).

³⁰ Szerzej o analizie pojęcia „zajmowanie się sprawami majątkowymi” por.: J. Skorupka, *Przestępstwo nadużycia zaufania – wybrane zagadnienia*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 1, s. 129-131.

iz przedmiotowa decyzja uwzględnia wyniki szerokiej dyskusji naukowej na temat dobra rodzajowego chronionego przepisami zawartymi w rozdziale XXXVI oraz rozważania doktryny w zakresie tego, jak istotne znaczenie dla interpretacji poszczególnych przepisów karnych tego rozdziału ma dobro określone w jego tytule. Szczególnie istotne znaczenie mają tu słowa M. Gałązki, która podkreśla, iż „kryterium dobra rodzajowego należy uwzględnić tam, gdzie wykładnia językowa prowadzi do wniosków niejednoznacznych”³¹.

W literaturze przyjmuje się, iż dobrem rodzajowym chronionym w rozdziale XXXVI k.k. jest obrót gospodarczy, a w szczególności jego uczciwość i rzetelność³². W tym miejscu wskazać należy, iż obrót gospodarczy nie tylko dookreśla rodzajowy przedmiot ochrony określonych typów czynów zabronionych, ale również „stanowi aksjologiczną i prawną podstawę odniesienia dla interpretacji karnistycznej podstaw odpowiedzialności karnej w odniesieniu do tychże przepisów”³³.

Ruch dóbr materialnych ze sfery produkcji do sfery spożycia, dokonywany poprzez akt kupna sprzedaży, to ekonomiczna definicja obrotu gospodarczego³⁴. J. Skorupka definiuje obrót gospodarczy, jako „faktyczne i prawne stosunki występujące pomiędzy uczestnikami obrotu przy podejmowaniu, prowadzeniu i zakończeniu działalności gospodarczej”³⁵. Podkreśla on, iż niepoprawne byłoby ograniczenie pojęcia obrotu gospodarczego tylko do wymiany dóbr i usług pomiędzy uczestnikami gry rynkowej. Ważne bowiem jest to, aby stosunki te miały związek z działalnością gospodarczą. O związku pojęć obrotu gospodarczego i działalności gospodarczej wspomina także R. Zawłocki, wskazując, iż „przez obrót gospodarczy należy rozumieć nie tylko (i nie tyle) wymianę dóbr i usług odbywającą się z reguły z użyciem środków płatniczych, ale przede wszystkim towarzyszące tej wymianie i powstające w jej procesie stosunki między jej podmiotami (uczestnikami)”³⁶. Co ważne, widzi on obrót gospodarczy nie tylko jako faktyczne tło przestępstw gospodarczych, ale raczej jako formalną „matrycę”, która pozwala na wyodrębnienie i analizę tych przestępstw³⁷. Zatem należy zgodzić się z jego twierdzeniem, iż w każdym analizowanym przypadku konieczne jest odniesienie określonego zachowania, rozpatrywanego w kontekście odpowiedzialności karnej, do podstaw i zasad prowadzenia działalności gospodarczej.

W doktrynie wskazuje się, iż „przepisy art. 296 KK chronią interesy majątkowe podmiotu, który powierzył zajmowanie się nimi innej osobie, zaufanie mocodawcy do tej osoby, a także pewien standard należytej staranności w prowadzeniu cudzych interesów majątkowych”³⁸. Część przedstawicieli doktryny stoi na stanowisku, że chodzi tu o interesy ma-

³¹ M. Gałązka [w:] F. Ciepły, M. Gałązka, A. Grześkowiak, R.G. Hałas, S. Hyps, D. Szeleszczuk, K. Wiak, *Kodeks karny. Komentarz*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, Warszawa 2012, s. 1227.

³² A. Wąsek, R. Zawłocki (red.), M. Flemming, M. Królikowski, B. Michalski, W. Radecki, R.A. Stefański, J. Warylewski, J. Wojciechowska, A. Wąsek, J. Wojciechowski, *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II*, Warszawa 2010, s. 1299.

³³ R. Zawłocki, *Prawo karne gospodarcze*, Warszawa 2007, s. 5.

³⁴ J. Sobczak, *W kwestii prawnokarnej ochrony obrotu gospodarczego*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości w Poznaniu” 1996, nr 1, s. 178.

³⁵ J. Skorupka, *Prawo karne gospodarcze. Zarys wykładu*, Warszawa 2005, s. 15.

³⁶ R. Zawłocki, *Prawo karne...*, s. 3.

³⁷ Ibidem, s. 6.

³⁸ A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), F. Ciepły, M. Gałązka, A. Grześkowiak, R.G. Hałas, S. Hyps, D. Szeleszczuk,

jątkowe wszelkich uczestników obrotu gospodarczego, bez względu na to, czy ich udział w obrocie będzie miał charakter profesjonalny, czy też nieprofesjonalny i okazjonalny³⁹. Zwolennicy tego poglądu podnoszą, iż prawnokarną ochroną objęte są „interesy każdego, kto na podstawie przepisu ustawy, decyzji właściwego organu lub umowy powierza innej osobie zajmowanie się jego sprawami majątkowymi lub działalnością gospodarczą”⁴⁰.

Krytycy ww. stanowiska, do których należy m.in. R. Zawłocki, upatrują rodzajowy przedmiot ochrony w zasadach prawidłowego obrotu gospodarczego, a za indywidualne dobro prawne przyjmują majątkowy interes przedsiębiorcy⁴¹, tym samym ograniczając zakres ochrony statuowanej przez przepis art. 296 k.k. wyłącznie do przedsiębiorców. Problem ten porusza również M. Gałązka, która jednak wskazuje na to, że „w znamionach tego przestępstwa wyraźnie wyodrębnione zostały (...) dwa obszary chronionych interesów majątkowych: działalność gospodarcza i niezwiązane z nią sprawy majątkowe”⁴². Jak podnosi sama autorka, reprezentowane przez nią stanowisko „spotkało się z krytyką odwołującą się do dobra rodzajowego, z którego wywodzi się, iż ochrona z art. 296 KK obejmuje tylko przedsiębiorców w zakresie spraw zarówno związanych, jak i niezwiązanych z działalnością gospodarczą”⁴³.

PODSUMOWANIE

Zakres ochrony prawnokarnej statuowanej przez art. 296 k.k. jest – podobnie jak na gruncie poprzednich regulacji – problemem będącym źródłem sporów w nauce prawa karnego. Dyskusja ta stała się szczególnie aktualna po wprowadzeniu do kodeksu karnego w art. 296 § 1a k.k. nowego typu czynu zabronionego, mającego być stosownym remedium na wady konstrukcyjne regulacji przyjętej w art. 585 k.s.h.

W pierwszej kolejności stwierdzić należy, iż rozważania przedstawicieli przeciwstawnych sobie stanowisk nie wydają się pozbawione racji. Posłużenie się przez polskiego ustawodawcę zwrotem „zajmowanie się sprawami majątkowymi lub działalnością gospodarczą” – według niektórych przedstawicieli doktryny – wskazuje na szeroki zakres ochrony, i dlatego też nieuzasadnione jest ograniczanie go do ochrony uczestników obrotu gospodarczego. Z drugiej jednak strony nie może umknąć z pola widzenia fakt, iż racjonalny prawodawca zdecydował się na umieszczenie omawianego przepisu w rozdziale XXXVI k.k., grupującego przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu, co powinno sugerować ograniczenie zastosowania art. 296 k.k. jedynie do ochrony interesów majątko-

czuk, K. Wiak, *Kodeks...*, s. 1230.

³⁹ A. Michalska-Warias [w:] T. Bojarski (red.), J. Piórkowska-Flieger, M. Szewczyk, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 787-788.

⁴⁰ O. Górniok, *Prawo karne gospodarcze. Komentarz*, Toruń 1997, s. 11.

⁴¹ R. Zawłocki, *Nowe przestępstwo niegospodarności bezszkodowej...*, www.monitorprawniczy.pl/index.php?mod=m_artykuly&cid=20&tid=2990 [dostęp: 29.09.2015].

⁴² M. Gałązka [w:] F. Ciepły, M. Gałązka, A. Grześkowiak, R.G. Hałas, S. Hyps, D. Szeleszczuk, K. Wiak, *Kodeks karny...*, red. A. Grześkowiak, K. Wiak, s. 1230.

⁴³ *Ibidem*, s. 1230.

wych przedsiębiorców⁴⁴. Jak słusznie podkreśla I. Sepioło, rodzajowy przedmiot ochrony powinien być swoistym filtrem, pozwalającym na wyodrębnienie z szeregu przestępstw tylko tych, które wyrządzają szkodę gospodarce⁴⁵.

W literaturze wskazuje się na pewną tendencję orzeczniczą Sądu Najwyższego w kwestii przestępstw zgrupowanych w rozdziale XXXVI k.k., a wyrażającą się w tym, że „Sąd ten jest skłonny traktować związek zawartych w nich przepisów z obrotem gospodarczym dość luźno, a nawet całkiem od tej okoliczności abstrahować”⁴⁶. Słusznie podkreśla M. Gałązka za P. Kardasem: „Należy jednak mieć na uwadze, że chroniony w art. 296 KK standard prowadzenia cudzych interesów majątkowych jest sam w sobie wartością istotną dla obrotu gospodarczego, tym bardziej że w szerokim zakresie dotyczą one udziału mocodawcy w obrocie gospodarczym w charakterze konsumenta”⁴⁷.

Mając na uwadze powyższe rozważania, wydaje się, iż właściwe rozumienie przepisu osadzać się winno na wykładni językowej, co wyrażać się będzie w objęciu prawnokarną ochroną także innych podmiotów niż tylko uczestników obrotu profesjonalnego. Wynik tej wykładni wydaje się niesatysfakcjonujący dla autorki niniejszej publikacji z uwagi na zbyt szeroki zakres prawnokarnej ochrony. Tym samym nie powinno ulegać wątpliwości, iż w tym zakresie konieczna będzie wypowiedź ustawodawcy, która pozwoli na rozstrzygnięcie kwestii zakresu przedmiotu ochrony w sposób jednoznaczny.

Bibliografia

Literatura:

- Allerhand M., *Kodeks handlowy z komentarzem*, Bielsko-Biała 1995.
- Allerhand M., *Kodeks handlowy. Komentarz cz. 3, Spółka akcyjna*, Bielsko-Biała 1991.
- Andrejew I., *Ustawowe znamiona przestępstwa*, Warszawa 1959.
- Barczak A., Barczak M., *Działanie na szkodę spółki – zagadnienia wybrane*, „Prawo Spółek” 2008, nr 7-8.
- Bojarski T. (red.), Michalska-Warias A., Piórkowska-Flieger J., Szewczyk M., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Czura-Kalinowska D., Zawłocki R., *Odpowiedzialność karna za działanie na szkodę spółki*, Warszawa 2006.
- Duży J., *Przedmiot ochrony przestępstwa działania na szkodę spółek handlowych*, „Przegląd Sądowy” 2001, nr 11-12.
- Duży J., *„Szkoda” jako znamię przestępstwa z art. 585 kodeksu spółek handlowych (uwagi w kontekście odpowiedzialności karnej za działanie na szkodę spółek kapitałowych)*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 4.
- Duży J., *Wina sprawcy przestępstwa działania na szkodę spółek kapitałowych*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 12.
- Giezek J., Kardas P., *Odpowiedzialność karna za działanie na szkodę spółki – o potrzebie zmian*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2011, nr 8.

⁴⁴ A. Zientara, *Przestępstwo nadużycia...*, el/Lex 2010.

⁴⁵ I. Sepioło, *Przestępstwo niegospodarności z art. 296 KK*, Warszawa 2013, s. 52.

⁴⁶ E. Hryniewicz, *Karalne działanie na szkodę spółki*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 10, s. 66.

⁴⁷ A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), F. Ciepły, M. Gałązka, R.G. Hałas, S. Hyps, D. Szeleszczuk, *Kodeks...*, s. 1230.

- Giezek J., Kardas P., *Przepisy karne Kodeksu spółek handlowych*, Kraków 2003.
- Giezek J., Wnuk D., *Odpowiedzialność cywilna i karna w spółkach prawa handlowego: komentarz i przegląd orzecznictwa*, Warszawa 1994.
- Górniok O., *Jeszcze o przestępstwach nadużycia zaufania*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 10.
- Górniok O., *Prawo karne gospodarcze. Komentarz*, Toruń 1997.
- Górniok O., *Z problematyki przestępstw popełnionych w działalności spółek kapitałowych*, „Prokuratura i Prawo” 2001, nr 4.
- Hryniewicz E., *Karalne działanie na szkodę spółki*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 10.
- Kidyba A., *Kodeks spółek handlowych. Komentarz do art. 585 k.s.h.*, el/Lex 2011.
- Kwaśnicki R.L., Skiba R., *Działanie na szkodę spółki sensu largo zależnej w świetle art. 585 k.s.h.*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2010, nr 1.
- Namitkiewicz J., *Kodeks handlowy: spółka z ograniczoną odpowiedzialnością: z komentarzem i skrowidzem rzeczowym*, Łódź 1999.
- Raglewski J., *Komentarz do przepisów karnych Kodeksu spółek handlowych*, el/Lex 2008.
- Roszewski Z.J., *Glosa do uchwały SN z dnia 15 kwietnia 1999 r.*, I KZP 8/99, el/Lex Nr 22681.
- Sepioło I., *Przestępstwo niegospodarności z art. 296 KK*, Warszawa 2013.
- Sieradzka M., *Przestępstwo działania na szkodę spółki handlowej*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2007, nr 2.
- Sitkowska K., Stępień T., *Problematyka spółek ze szczególnym uwzględnieniem odpowiedzialności cywilnej i karnej*, el/Lex 2011.
- Skorupka J., *Prawo karne gospodarcze. Zarys wykładu*, Warszawa 2005.
- Skorupka J., *Przestępstwo nadużycia zaufania – wybrane zagadnienia*, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 1.
- Sobczak J., *W kwestii prawnokarnej ochrony obrotu gospodarczego*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Bankowości w Poznaniu” 1996, nr 1.
- Sojka T., *Kodeks handlowy. Komentarz według Maurycego Allerhanda i orzecznictwo Sądu Najwyższego*, Zielona Góra 1993.
- Stefanowicz K., *Odpowiedzialność karna w związku z działalnością gospodarczą*, Warszawa 1992.
- Wąsek A., Zawłocki R. (red.), Flemming M., Królikowski M., Michalski B., Radecki W., Stefański R.A., Warylewski J., Wojciechowska J., Wąsek A., Wojciechowski J., *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II*, Warszawa 2010.
- Wiak K. (red.), Ciepły F., Gałązka M., Grześkowiak A., Hałas R.G., Hypś S., Szeleszczuk D., *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Wilk L., *Przestępstwo działania na szkodę spółki*, „Prokuratura i Prawo” 1998, nr 3.
- Zawłocki R., *Nowe przestępstwo niegospodarności bezszkodowej z art. 296 § 1a Kodeksu karnego*, „Monitor Prawniczy” 2011, nr 18.
- Zawłocki R., *Prawo karne gospodarcze*, Warszawa 2007.
- Zientara A., *Przestępstwo nadużycia zaufania z art. 296 kodeksu karnego*, el/Lex 2010.

Akty normatywne:

- Rozporządzenie Prezydenta RP z 27 czerwca 1934 r. – Kodeks handlowy (Dz.U. z 1934, nr 57, poz. 502).
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997, nr 88, poz. 553, z późn. zm.).
- Ustawa z 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2000, nr 94, poz. 1037, z późn. zm.).
- Ustawa z 9 czerwca 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2011, nr 133, poz.767).

Wykaz orzeczeń:

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4.04.2000 r. V KKN 20/00, el/Lex nr 50959.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 15.04.2010 r., II AKa 43/10, el/Lex Nr 843373.

Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29.06.2001 r., CZ 73/01, el/Lex Nr 48408.

Inne:

Opinia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego w sprawie projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw autorstwa Naczelnej Rady Adwokackiej <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego-2009-2013/opinie-komisji-kodyfikacyjnej-prawa-karnego>

Streszczenie: Niniejszy artykuł poświęcony został problematyce przedmiotu ochrony przestępstwa nadużycia zaufania z art. 296 § 1a kodeksu karnego oraz jego poprzednika – przestępstwa działania na szkodę spółki. W swojej analizie autorka sięga do przedmiotu ochrony przestępstwa uregulowanego pierwotnie w art. 300 i 482 kodeksu handlowego, a następnie w art. 585 kodeksu spółek handlowych, przeciwstawiając im aktualnie obowiązujące regulacje. Ponadto opracowanie przedstawia zasadnicze zmiany wprowadzone ustawą z dnia 9 czerwca 2011 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, w szczególności w zakresie wprowadzenia do Kodeksu karnego nowego typu czynu zabronionego – przestępstwa niegospodarności bezszkodowej. W artykule poruszona została również kwestia rodzajowego przedmiotu ochrony przestępstw umieszczonych w rozdziale XXXXVI kodeksu karnego. Na końcu autorka przedstawia własne stanowisko w przedmiocie dokonanej poszerzenia pola penalizacji w wyniku przeprowadzonej nowelizacji.

Słowa kluczowe: przestępstwo nadużycia zaufania, przestępstwo przeciwko obrotowi gospodarczemu, prowadzenie cudzych spraw majątkowych, przestępstwo działania na szkodę spółki, przedmiot ochrony przepisów art. 296 kodeksu karnego

**FROM THE OFFENCE OF ACTING TO THE DETRIMENT OF THE COMPANY
TO THE CRIME OF TRUST ABUSE – THE SUBJECT OF CRIMINAL LAW PROTECTION**

Summary: The article concerns the subject of protection of the crime of trust abuse determined in Article 296 subsection 1a of the Criminal Code and its predecessor – crime against the interests of a company. In her analysis, the author touches the subject of protection of the crime determined in article 300 and 482 of the Commercial Code and later in Article 585 of the Commercial Companies Code, contrasting current regulations. Additionally, the publication presents major changes performed by the Amendment of June 9th 2011 concerning the changes of the Act – the Criminal Code and some other acts, especially providing a new type of offence – the lack of detriment thriftiness. In the article, the nature of the subject of the offence has been touched, referring to Chapter XXXXVI of the Criminal Code. In the end, the author presents her own opinion in the subject of extending the field of penalization as a consequence of the Amendment.

Keywords: crime of trust abuse (breach), crime against economic trade, conducting someone else's affairs (negotiorum gestio), offence of acting to the detriment of the company, subject of protection on the grounds of Article 296 of the Polish Criminal Code